

nøglehullet

NR. 1 , 1990

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Landsbysmedjerne var engang uundværlige dele af både bybilledet og af en tid med heste, vogne og de traditionelle markkredskaber. I arkivet findes dette dejlige fotografi, som vi noget tvivlende måtte godtage som Lillerød smedje - ifølge giverens oplysninger. Den er vanskelig at genkende, selvom smedjen heldigvis stadig eksisterer. Dette billede er optaget af en københavnsk fotograf i 1907; prøv at folde bladet ud for at sammenligne med bagsidens smedje.

MEDLEMSAKTIVITETER

ONSDAG 3.JANUAR kl.19,30 : Åbent hus i arkivet.

TIRSDAG 6.FEBRUAR kl.19,30 på hovedbiblioteket:

Ordinær GENERALFORSAMLING med dagsorden iflg. vedtægterne. Efter generalforsamlingen fortæller vor nye arkivleder BIRTHE SKOVHOLM PETERSEN om NORDSJÆLLANDS KULSVIERE. En hel del røverhistorier og legender knytter sig til dette farverige folk, som mange nordsjællændere mener, de nedstammer fra. Men hvad er egentlig fakta ?

ONSDAG 7. FEBRUAR kl. 19,30 : Åbent hus i arkivet.

ONSDAG 7. MARTS kl. 19,30 : Åbent hus i arkivet.

ONSDAG 28. MARTS kl.19,30 på hovedbiblioteket:

ALLERØD-EGNENS TILBLIVELSE. Geografen HANS KUHLMANN, Lillerød har i flere forbindelser sat sig grundigt ind i -og på glimrende måde formidlet lokalområdets tidligste historie og de naturhistoriske forhold, der førte til, at vor egn ser ud som den gør nu.

ONSDAG 4. APRIL kl.19,30 : Åbent hus i arkivet

Lokalhistorisk Arkiv har til huse på Frederiksborgvej 59, Lillerød. Arkivet har åbent hver TIRSDAG kl 9-14, de ovenfor nævnte åbenthusarrangementer, samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm Petersen formiddage mandag-torsdag på tlf.nr. 42 27 08 91

Henvendelse kan også ske til:

Ole Høegh Post (formand) tlf. 42 27 53 26
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød

Karen Andersen (sekretær) tlf. 42 27 51 73
Cedervangen 32, Lillerød, 3450 Allerød

"nøglehullet" udgives af Lokalhistorisk Arkiv & Forening i Allerød Kommune. Dette nummer er redigeret af Peter V. Christensen og Ole Høegh Post JANUAR 1990

Foto: Allan Nørregaard

ARKIV LEDERSKIFTE

I et par måneder har arkivet haft ny daglig leder, og en del har allerede truffet Birthe Skovholm Petersen eller set præsentationen i Lokalaviserne.

En omtale af vor nye medarbejder skal imidlertid ikke mangle i vort eget blad, som når ud til hele medlemskaren.

Fra perioden omkring arkivets flytning efter brand og nedpakning har Lisbeth Lademann på glimrende vis virket som arkivar og daglig leder i arkivet, som hun i høj grad var med til at præge med sin professionalisme, men efter 3 1/2 år valgte hun fra 1.9.89 at prøve noget nyt af personlige grunde og i fuld forståelse med bestyrelsen. Lisbeth Lademann nåede at rydde bordet, så en ny arkivleder kunne overtage arbejdet rimelig nemt.

Med velvilje fra kommunen bevarede LAFAK muligheden for at genbesætte stillingen, idet man

vendte tilbage til den ordening, hvor det kommunale tilskud blev udvidet til at indeholde aflønning af en medarbejder i ca. 20 timer om ugen.

Herefter var det "bare" at finde den rette person, og det føler vi vist alle, at vi gjorde.

Birthe Skovholm er historiker med et speciale om Nordsjællands kulsviere, som byggede på betydelige arkivstudier. Under en projektansættelse i LAFA (de lokalhistoriske arkiver i Frederiksborg Amt) arbejdede hun dagligt i det meget aktive Helsingearkiv med amtets kulsviereprojekt. Bl. a. førte det til vandrestilling, lysbilledshow og en bog om de folkekære kulsviere.

Fremover bliver det Birthe Skovholms opgave at videreføre det daglige arbejde i vort arkiv, hvor hun vil forestå ekspeditionen i åbningstiden, men i øvrigt vil kunne træffes fra mandag til torsdag om formiddagen efter aftale. Vi opretholder tirsdag formiddag som fast åbningsdag.

Naturligvis kræver det specielle arbejde en indkøring i arkivet og i lokale forhold i hele vort område, og det er Birthe igang med nu. Selv er hun opvokset i Hillerød, hvor hun stadig bor; det er jo oplandet!

Desuden har vi gode erfaringer med, at alle tager godt imod vores arkivar, som er ude i vedkommende og interessante ærinder: vor egns fortid og de mennesker, der var med til at skabe den.

Ole Høegh Post

MORDET PÅ BASTRUP MARK 1866

af N. H. Frandsen

Heller ikke i de gode gamle dage var alt lutter idyl ude på landet. Fra N.H.Frandsen, forfatter til nogle autentiske kriminalsager fra Lyngesogn, har vi denne skrækkelige beretning:

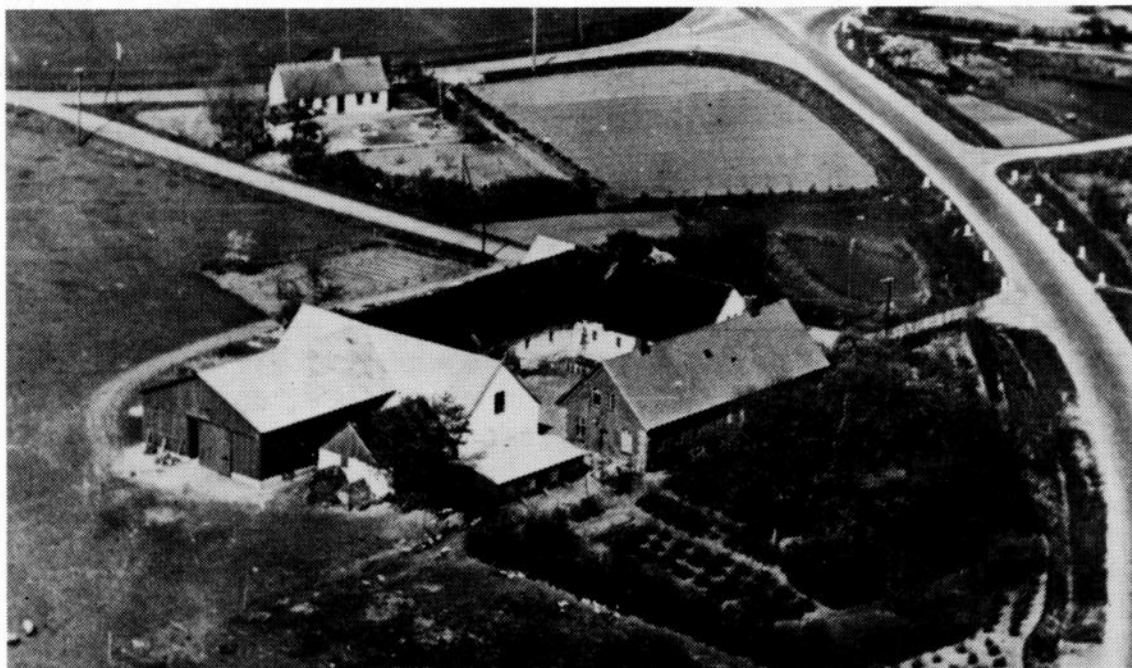
Hans Larsen på Bastrup Mark levede i et ikke helt godt ægteskab med sin kone Birthe. Men om deres skænderi om aftenen den 27. september virkelig endte med, at Hans slog Birthe med knytnæve og pisk og truede hen-

de med en kniv er egentlig ganske uvæsentligt.

Hans sagde, at han ikke havde slået Birthe. Det samme sagde deres 12-årige datter Johanne. Men Birthe hævdede, at hun var blevet mishandlet, og det fortalte hun til sin far Anders Larsen. Det blev skæbnesvangert for Hans.

Hans Larsen og Birthe var blevet gift i 1854, og Hans ejede matr. nr. 7b og e i Bastrup. Birthes far Anders Larsen boede på Stenbækgården, matr. nr. 3 a. Hans ældste søn Lars havde overtaget gården i sommeren 1866, og Anders var nu aftægtsmand på stedet.

De stadige skænderier mellem Hans og Birthe skyldtes bl.a., at Hans mente, at han havde fået en for lille medgift med Birthe. Det bebrejdede han hende ofte, og han følte, at han var blevet

Luftfoto fra 1947 af Stenbækgård, hvor Anders Larsen lige var gået på aftægt i 1866. Gården huser nu Mølleåens Golfklub, men ligger samme sted og er vel ombygget siden.

dårligt behandlet af hendes far.

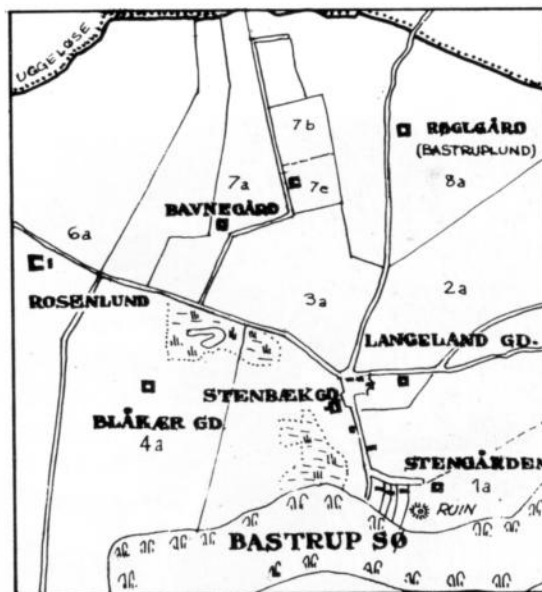
Det havde han nok ret i, for Anders brød sig ikke særlig om svigersønnen, som han mente, var for glad for de våde varer. Birthe havde kun fået en trediedel af, hvad Anders Larsen havde givet sine andre børn.

Efter skænderiet den aften var Hans og Birthe gået i seng, men Birthe sov ikke. Hun sagde, at hun var bange for Hans. Ud på natten stod hun op, listede ud ad døren og over til Stenbækgården. Hun bankede forsigtigt på faderens rude, og Anders stod op og lukkede hende ind.

Birthe fortalte ham nu, hvorledes Hans havde mishandlet hende, og Anders blev opvildt. Først ville han gå ned og tale alvorligt med svigersønnen næste dag. Han villetage en af folkene med, for han var bange for, at det kunne ende med slagsmål, og Hans var den stærkeste af de to.

Men efterhånden hidsede han sig op og ville nu gå ned og tale med Hans samme nat. Så ville han tage sin sabel med, der plejede at stå ved sengen, således at han kunne forsvare sig. Birthe prøvede at overtale ham til at vente til næste dag, og mente formentlig, at det var lykkedes. Hun gik i hvert fald i seng hos en søster, der også boede på gården.

Men Anders havde ikke opgivet tanken om at gå ned og snakke med Hans. Efter at han igen var blevet alene, sneg han sig ud af sit værelse og ud i køkkenet, hvor han krøb ud gennem et vindue, som han lod stå å-

Bastrup i 1860'erne, nyttegnet. Stenbækgård ses i selve landsbyen, mens Hans og Birthes husmandssted (matr.7b & e) ses udstykket fra Bavnegård (matr.7a) nordvest herfor. Stedet eksisterer endnu på adressen Rosenlundvej 6 og kaldes nu "Rødegård".

bent. Han skulle jo kunne komme ind igen.

Og da Anders som nævnt var bange for Hans's kræfter, havde han bevæbnet sig både med en stok og med sin sabel. Eller måske - som han senere hævdede - med en tækkekniv, der bestod af et gammelt leblad med et skaft på en halv meter.

Hans lå og sov. Hans 12-årige datter Johanne og hans 5-årige søn Lars lå også i stuen, men ikke i samme seng. De to sidste børn, døtrene Maren og Ane Marie lå i aftægtskonens stue, idet hun var taget på besøg i København.

DET VAR EN MÅNELYS AFTEN

Det var en månelys aften, og Johanne genkendte derfor straks sin bedstefar, da han kom ind i stuen. Anders gik hen til sengen, hvor Hans lå, og begyndte at slå løs på ham med sabelen.

Anders var bange for Hans' kræfter, og havde bevæbnet sig både med en stok og sin sabel...

Hans vågnede og kom ud af sengen. Han greb fat i Anders, og de sloges nu et stykke tid, hvor Hans's kræfter var ved at gøre udslaget. Han fik tilsidst væltet svigerfaderen om i en stol og holdt ham fast om halsen. Anders følte, at han var ved at blive kvalt, og han samlede sine sidste kræfter og jog sabelen op i underlivet på Hans.

Hans slap ham og flygtede over til naboen Hans Pedersen med blodet løbende ned ad sig. Anders forlod også huset, men kom snart efter tilbage for at lede efter sin hue, som han havde tabt. Da han havde fundet den, gik han atter bort. Hans Larsen kom tilbage kort efter. Han havde ikke bemærket, at Birthe havde forladt huset, og gik hen til hendes seng og sagde: "Se, hvordan jeg ser ud!" Naboen var fulgt med, og han sørgede for at få Hans lagt i seng. Desuden

tilkaldte han lægen, og der blev også sendt bud efter sognefogeden om overfaldet. Sårene viste sig så alvorlige, at Hans blev ført til sygehuset i Hillerød.

Anders var imidlertid kommet hjem til gården, hvor han krøb ind af køkkenvinduet, og gik derefter i seng. Men han var noget nervøs for følgerne af nattens handling, og næste morgen sagde han til Birthe: "Du ved ikke noget og har ikke set noget."

ARRESTATIONEN

Samme dag blev både Anders og Birthe arresteret, og der blev afholdt forhør. De benægtede selvfølgelig begge, og især Anders påstod, at han ikke havde været udenfor en dør hele natten. Derfor kunne han ikke have nogen andel i overfaldet

på svigersønnen, selvom både Hans og Johanne havde genkendt ham i månelyst.

Imidlertid kunne flere vidner på gården fortælle, at de havde hørt Anders gå ud om natten, så hans sag stod ikke godt. Værre blev den, da Hans døde to dage efter overfaldet. Sabelstikket i maven havde medført en underlivsbetændelse, som lægerne stod magtesløse over for. Hans var ved fuld bevidsthed til det sidste, og han fastholdt, at Anders Larsen havde begået overfaldet.

Men alligevel trak sagen ud, for Anders vedblev at nægte alt. Hans søn Lars Andersen blev afhørt som vidne den 22. oktober og derpå varetægtsarrestet. Det var måske medvirkende til, at Anders Larsen nu endelig tilstod overfaldet. Det gjorde han ved næste retsmøde.

Anders forklarede, at han ikke havde haft til hensigt at gøre Hans noget ondt, men kun medtaget sine våben for at kunne forsvare sig.

Da han var kommet ind i stuen til Hans, havde han givet ham et slag med stokken. Hans var sprunget ud af sengen, og de var kommet op at slås. Derfor havde han måttet bruge tækkekniven, som han hævdede at have taget med, for at kunne forsvare sig.

Tækkekniven havde han kastet

i Bastrup Sø på hjemvejen. Dommeren fæstede nu ikke helt lid til hans forklaring om begivenhedsforløbet, for Hans Larsens seng var gennemvædet af blod. Tækkekniven var ikke blevet fundet i søen, selvom man havde søgt grundigt. Iøvrigt mente dommeren, at Anders Larsen i virkeligheden havde brugt sin sabel.

SABELEN

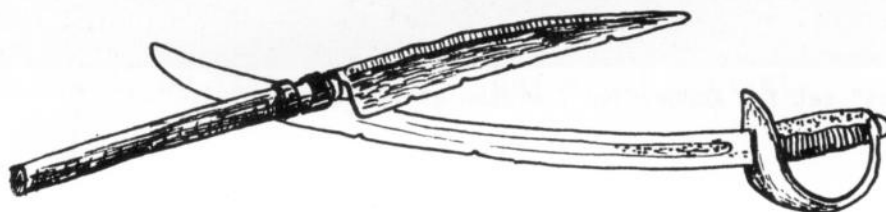
Spørgsmålet om sabelen medførte iøvrigt, at to af tjenestekarlene på gården blev straffet. Da de blev afhørt som vidner, havde de først nægtet at have set nogen sabel hos Anders Larsen. Men senere havde de indrømmet, at de havde set den kort før overfaldet på Hans Larsen. Deres undskyldning for at lyve var, at de jo tjente hos Anders Larsens søn.

De to unge mænd havde tilbudt at aflægge ed på deres forklaring, men Hans Larsens bror Lars havde bedt dommeren om at udsætte eden, så vidnerne kunne tænke over deres forklaring en gang til.

Det var heldigt for dem, for havde de aflagt falsk ed, var de ikke sluppet med under to års fængsel. Nu slap de med 2 x 5 dage på vand og brød.

Birthe var død af brystsyge under sagen, og Anders Larsen blev dømt for forsætligt drab. Han fik 8 års tugthus. □

Den farverige historie om mordet i Bastrup huskes stadig på egnen, hvor man ikke er i tvivl om mordvåbenet: Der siges stadig at være mærker i loftbjælken i huset, hvor Anders Larsen svang sin sabel! Desuden skulle der findes en skillingsvise om mordet.

VED VEJEN LÅ ET HUS

Af Palle Bang

På kongevejen i Blovstrød, lige i skovkanten, lå indtil for kort tid siden et lille stråtækt hus, som nu -uden varsel- er revet ned.

Hvad var det for et hus ?

Det var udhuset til skovløberstedet "Fladmosehus", der blev revet ned i forbindelse med den udvidelse af Kongevejen i begyndelsen af 1960'erne.

I tilknytning til "Fladmosehus" lå Tokkekøb Hegns brændeplads på hjørnet af Kongevejen og Sandholmgårdsvej. Den var ble-

vet oprettet nogle år før anden verdenskrig, og i begyndelsen blev der lavet kakkellovnsbrænde, der solgtes til private. Senere da krigen nærmede sig, og der blev indført benzinrationering, blev der produceret generatorbrænde. Produktionen foregik delvis i fri luft, og i tre lange åbne brændeskure af granrafter. En kold arbejdsplads i de strenge krigsvintre.

Brændet blev kørt hjem fra skoven med hestevogne, savet på rundsav og flækket ved håndkraft i stykker, ca 6 cm på hver led. Det var store mængder brænde, der blev oparbejdet på den måde: Ca. 1200 rummeter pr. år, fortrinsvis bøgetræ, da det var på sit højeste.

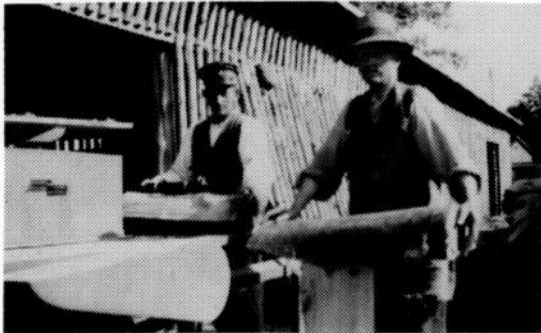
Arbejdsstyrken varierede, men var normalt 5-mand. Ugelønnen udgjorde ca. 35 kr.

"Fladmosehus" set fra Kongevejen i midten af 1930'erne

Generatorbrændet blev både solgt i detailsalg og engros til brændselshandlere. Prisen var 3,75 kr pr hektoliter; kontant og mod aflevering af rationeringsmærker. Produktionen af generatorbrænde ophørte 2-3 år efter krigen, da benzinforsyningen atter blev normal.

Brændepladsen lå derefter øde hen, bortset fra hvert år ved

Der skæres brænde på rundsav på brændepladsen; skovløber Axel Hansen fra "Fladmosehus" og skovarbejder Emil Christiansen, Blovstrød. 1940'erne.

Rationeringsmærke til indkøb af generatorbrænde. Mærkerne tildeltes af motor-kontorerne.

juletid, hvor der blev solgt juletræer fra pladsen de sidste søndage før jul, og der rørt sig et broget folkeliv.

Brændepladsen blev endeligt nedlagt og skurene revet ned i ca. 1970.

Og sidste år forsvandt det hvidkalkede udhus med det kronede træskilt med "Fladmosehus"s navn.

ROSENDE OMTALE :

SKOMAGERENS LÆST...

Skomagerens læst er blevet anmeldt i Lokalthistorisk Journal.

"Lokalthistorisk Arkiv & Forening i Allerød Kommune har vist, hvad en aktiv lokalthistorisk forening kan få ud af at bearbejde en erindrings fra forrige århundrede. "Skomagerens læst" hedder bogen. Skomageren hed Hans Olsen, og når man har læst bogen ved man, at fridage er ikke det, den gode skomager har haft flest af. Erindringerne er fulgt op af uddybende tekst, og ikke mindst

kan man glæde sig over de mange gode billeder fra arkivets samling, som bogen rummer mange af."

PVC

Bogen kan stadig købes til medlemsprisen 50 kr. ved henvendelse til arkivet.

ARKIV NYT

ARKIVAFTENER.

Der arbejdes videre med gårdhistorien og andet arkivarbejde på følgende aftener:

Torsdag 11/1	Mandag 23/4
Mandag 29/1	Tirsdag 15/5
Tirsdag 20/2	Onsdag 6/6
Onsdag 14/3	Torsdag 21/6
Torsdag 5/4	Mandag 20/8

Alle aftener klokken 19.30

På arkivaftenerne er der mulighed for at arbejde med arkivets samlinger, alene eller i arbejdsgrupper. Der er brug for interesserede på mange områder. Men pas på; man kan blive bidt af det!

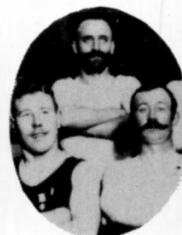
FOTOGRAFIET FORTÆLLER HISTORIE

-hed vort bidrag til at markere fotografiets 150 års beståen. Udstillingen er blevet set af mange, både mens den stod på hovedbiblioteket i Lillerød, og senere på Lyngby bibliotek, som overtog plancherne.

Iøvrigt venter vi nu på, at fjernsynet bringer et indslag om gamle billeder, og dermed et par fine teglværksfotografier fra os. Vi ved ikke nøjagtig, hvornår det sikkert korte-indslag sendes, udover at det skulle være i januar-februar. Hold selv udkik!

OHP

PORTRÆTSAMLINGEN

I arkivets samling af fotografier er personbillederne i forhold til de topografiske og de saglige med handel, institutioner og foreninger mm noget underrepræsenterede.

Det vil vi gerne rette op på, og derfor vil vi nu søge at udbygge portrætsamlingen ved direkte at kontakte de mere kendte personer eller deres familier. Desuden vil vi opfordre alle til at låne os - eller forære os fotografier af personer fra egnen, og der må meget gerne kunne fortælles noget om dem.

Mange synes vist, at sådanne familie billeder er uinteressante for andre end de nærmeste. Men det er værd at huske, at ens bedstefar måske også var kendt som landmand, håndværker, handlende eller foreningsmand som en masse andre mennesker også kendte. Eller stadig kender; for det er bestemt ingen hindring at være nulevende!

Desuden er f.eks. slægtsforskere helt sikkert glade for billeder af deres aner.

Der er således al mulig grund til at lade Lokalhistorisk Arkiv opbevare kendte og mindre kendte personers portrætter. Og hvis man ikke vil af med "originalen" affotograferer vi gerne.

OHP

Det indre af Allerød Mølle i juli 1979, mens den endnu var i drift. Foto:OHP

ALLERØD MØLLE - IGEN

Allerød Mølle har optaget siden en hel del, både i byrådssalen og i lokalavisspalterne. LAFAK har ved flere lejligheder peget på møllens bevaringsværdi ud fra et lokalt synspunkt: Nok er møllen ikke et nationalklenodie, men som egnens eneste og sidste motormølle repræsenterer den en type af småindustrier, der næsten alle er fjernet fra vort bybillede. Her giver den charmerende bygning trods alt nogen identitet til et byområde, der er i opløsning.

Men hvad er der egentlig at fortælle om møllens historie? Tjah, faktisk ved vi uendelig lidt, og bl.a. derfor har vi ikke deltaget så aktivt i debatten.

Allerød Mølle er opført som motormølle i 1914 i den del af Blovstrød sogn, der rent faktisk hedder Allerød. Så navnet er i hvert fald godt nok, og er fra

den tid, hvor man klart skelnede mellem Lillerød og Allerød. Derfor er der heller ingen grund til at tro, at møllen engang hed Lillerød Mølle - ikke helt dernede ved Allerødvej, langt fra Lillerød.

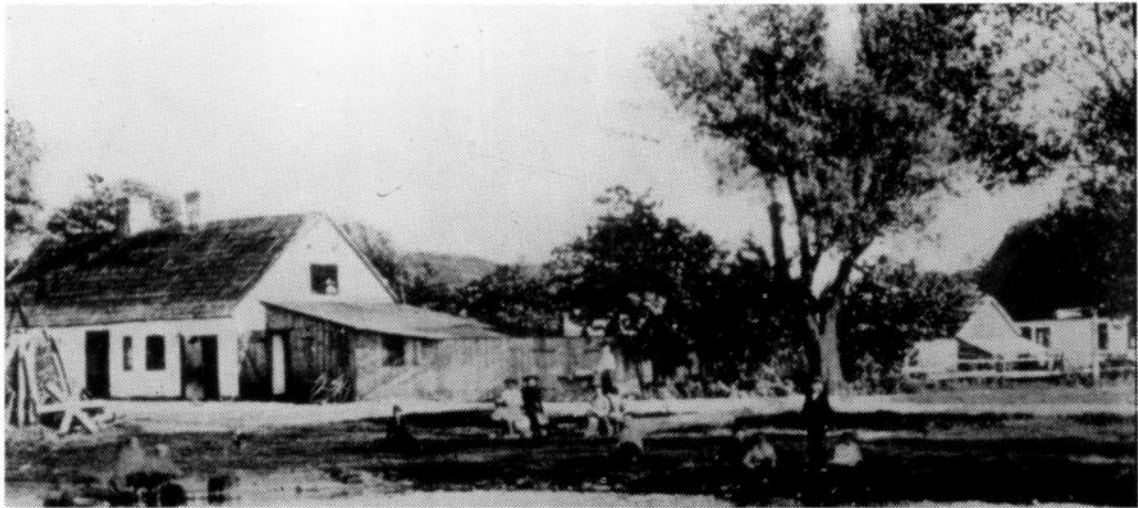
På opførelsestidspunktet fungerede endnu vindmøllerne i Blovstrød og Lillerød (Kirkehavegårds), men ingen af dem kan have haft ret stor kapacitet, og området har vel haft brug for noget mere moderne.

Desværre har vi intet arkivmateriale om møllen på Prins Valdemars Alle. Nogle få ejere holdt den i gang til 1979, hvor den sidste ejer lukkede, - til ærgrelse for egnens due- og hønseejere og tilbageværende landmænd.

I arkivet ved vi som nævnt meget lidt om Allerød Mølle, men det er vort håb at kunne benytte aktualiteten til at indsamle mere viden, inden det er for sent.

Kan nogen mon hjælpe ?

OHP

Se også forsiden, tak:

Ved at sammenligne det gamle foto på forsiden med nyere, fx dette postkort-udsnit fra ca 1912, kan man bedre se, at det ER Lillerøds smedje, men meget er ændret: Det stråttækte udhus helt til højre på det gamle billede er revet ned, og bræddeskuret på smedjens gavl er ombygget. En dør (bag hesten) er erstattet af et vindue, men ellers er det mest baggrundens stråtag med storstenen (nuværende Gl. Lyngvej nr.3), der kan genkendes.

På billedet af idag ses -naturligt nok- yderligere ændringer, men den er go' nok. Gavlskuret er muret op, en ny skorsten tilføjet og som det helt dominerende er vinduerne helt ændrede, ligesom tagbeklædningen.

På forsidens billede poserer i midten (bag hunden) smedemester Jensen med hustru og børn. Smededrengen er klar til at sko en hest, og til højre i vognen en kunde. Smedens lille søn i midten er den senere, kendte smedemester Holger Jensen, der havde Blovstrød smedje.

